

رشد صنعتی و چالش اشتغال در اقتصاد ایران

معاونت پژوهش‌های زیربنایی و امور تولیدی
دفتر: مطالعات انرژی، صنعت و معدن

کد موضوعی: ۳۱۰
شماره مسلسل: ۱۴۷۹۶
اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۵

به نام خدا

فهرست مطالب

- ۱.....چکیده
- ۲.....مقدمه
- ۳.....۱. رشد اقتصادی و نرخ بیکاری
- ۴.....۲. رشد اقتصادی در بخش صنعت و معدن و نرخ بیکاری
- ۶.....۳. چرا رشد بخش صنعت و معدن در ایران بر بیکاری اثرگذار نبوده است
- ۱۷.....جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
- ۱۸.....منابع و مأخذ

رشد صنعتی و چالش اشتغال در اقتصاد ایران

چکیده

به طور معمول انتظار بر این است که افزایش رشد اقتصادی بتواند از طریق افزایش تقاضا برای نیروی کار و افزایش استخدام، نرخ بیکاری را کاهش دهد. با این حال شواهد نشان می‌دهند که علی‌رغم تحقق رشد صنعتی در دهه‌های گذشته، این رشد نتوانسته نرخ بیکاری را کاهش دهد. به نظر می‌رسد که کاهش متوسط نرخ رشد صنعتی طی یک دهه گذشته، عدم پایداری و نوسانی بودن رشد صنعتی و تمرکز بیشتر بخش صنعت به صنایع سرمایه‌بر از عمده‌ترین دلایلی است که می‌توان برای اشتغالی ناکافی در بخش صنعت برشمرد. به نظر می‌رسد راهبرد رشد صنعتی متناسب با اهداف اشتغالی باید بر محورهای زیر متمرکز باشد:

- رفع موانع تولید در بخش صنعت و افزایش نرخ رشد بخش صنعت،
- توجه جدی به بنگاه‌های کوچک و متوسط که نقش مهمی در ایجاد اشتغال دارند،
- ایجاد ثبات اقتصادی و پیروی از یک راهبرد رشد صنعتی پایدار،
- تکمیل حلقه‌های مفقوده بخش صنعت و تقویت پیوندها بین فعالیت‌های صنعتی بزرگ و سرمایه‌بر و سایر صنایع به‌منظور سرریز کردن آثار رشد صنایع بزرگ به صنایع کوچک و اشتغالزا،
- رفع موانع تولید و احیای صنایع اشتغالزا و کاربر مانند صنایع نساجی.

تأمین اشتغال، به‌ویژه برای جوانان همواره یکی از دغدغه‌های جامعه و سیاستگذاران اقتصادی کشور است. در حال حاضر، با توجه به رشد جمعیت در دهه‌های قبل و عدم جذب کافی نیروی کار در گذشته و نیز ترکیب نیروی کار که بخش بزرگی از آن را فارغ‌التحصیلان دانشگاهی تشکیل می‌دهند، اشتغال به یک چالش مهم برای دولت تبدیل شده است. برآوردها نشان می‌دهد که در ۵ سال آینده به‌طور متوسط ۲/۵ درصد به افراد متقاضی کار در جامعه ایران اضافه خواهد شد.^۱ این موضوع توجه جدی به اشتغالزایی فعالیت‌های اقتصادی به‌منظور پاسخگویی به این موضوع را مورد تأکید قرار می‌دهد.

در این بین بخش صنعت به‌طور بالقوه نقش مهمی در جذب نیروی کار دارد و به‌نظر می‌رسد که رشد صنعتی در سال‌های گذشته نتوانسته فرصت‌های قابل توجهی جهت جذب بیکاران و کاهش نرخ بیکاری فراهم سازد. بررسی این موضوع و دلایل چرایی آن، هدف عمده این گزارش است. گزارش حاضر در چهار بخش تنظیم شده است. در بخش اول رابطه بین رشد اقتصادی و نرخ بیکاری به‌صورت مختصر از منظر مباحث نظری در اقتصاد بیان می‌شود، سپس در بخش دوم مقایسه‌ای بین روند رشد بخش صنعت و معدن و نرخ بیکاری انجام می‌شود. در بخش سوم دلایل احتمالی ناکافی رشد صنعتی در کاهش بیکاری و در نهایت جمع‌بندی و راهکار ارائه می‌شود.

---

۱. International Monetary Fund, (2015), “Islamic Republic of Iran 2015 Article IV Consultation”, IMF Country Report No. 15/349, P.20.

۱. رشد اقتصادی و نرخ بیکاری

به طور معمول انتظار بر این است که افزایش رشد اقتصادی بتواند از طریق افزایش تقاضا برای نیروی کار و افزایش استخدام، نرخ بیکاری را کاهش دهد. در ادبیات اقتصادی رابطه بین رشد اقتصادی و نرخ بیکاری به قانون اوکان^۱ شهرت دارد. قانون اوکان توضیح می‌دهد که در آمریکا به ازای هر ۲/۵ درصد رشد اقتصادی که به مدت یک سال تداوم داشته باشد، نرخ بیکاری به میزان ۱ درصد کاهش می‌یابد.^۲ براساس این قانون، بین رشد اقتصادی و نرخ بیکاری رابطه‌ای معکوس وجود دارد.

به طور طبیعی انتظار بر این است که با افزایش رشد اقتصادی نیاز بیشتر به نیروی کار و در نهایت میزان استخدام نیروی کار جدید نیز افزایش یابد. با این حال اگر رشد اقتصادی مداوم نباشد، به جای افزایش تعداد نیروی کار شاغل، بنگاه‌ها معمولاً با افزایش ساعات اشتغال نیروی کار موجود، کمبود نیروی کار را جبران می‌کنند، زیرا تعدیل نیروی کار به دلیل قوانین و مقررات به راحتی امکانپذیر نیست و تعهداتی را برای بنگاه‌ها ایجاد می‌کند. از این رو است که تنها در صورتی اشتغال افزایش می‌یابد که رشد اقتصادی تداوم داشته باشد. به همین دلیل نمی‌توان هر نوع رشدی را رشد اشتغالزا دانست.

۱. Okun Law

۲. منکیو، گریگوری، ۱۳۹۱.

۲. رشد اقتصادی در بخش صنعت و معدن و نرخ بیکاری

اگرچه به لحاظ تئوریک انتظار بر این است که با تحقق رشد اقتصادی نرخ بیکاری کاهش یابد، اما شواهد آماری در ایران نشان می‌دهند که رشد بخش صنعت و معدن به‌عنوان بخش راهبردی در اقتصاد ایران با کاهش نرخ بیکاری همراه نبوده است (نمودار ۱). در واقع علیرغم رشد ارزش افزوده بخش صنعت و معدن، روند نرخ بیکاری در اقتصاد ایران که انتظار می‌رود رابطه معکوسی با رشد بخش صنعت و معدن داشته باشد، چنین رفتاری از خود بروز نداده است. این بدان معنا نیست که هیچ اشتغالی در بخش صنعت و معدن اضافه نشده است، اما این اشتغال به میزانی نبوده است که برای کاهش نرخ بیکاری کافی باشد.

براساس آمارهای مرکز آمار ایران، در سال ۱۳۸۳ در کارگاه‌های صنعتی ۱۰ نفر کارکن و بیشتر در حدود یک میلیون و ۷۶ هزار نفر به کار اشتغال داشتند، در حالی که در سال ۱۳۹۲ تعداد شاغلان در این بخش به بیش از یک میلیون و ۲۷۹ هزار نفر افزایش یافته است.^۱ این بدان معناست که در کل این دوره در مجموع تنها ۲۰۳ هزار نفر به شاغلان صنعتی اضافه شده است که معادل رشد متوسط اشتغال سالیانه ۱/۹ درصد است. به نظر می‌رسد که این میزان اشتغال جدید به میزانی نبوده است که تأثیر معناداری بر نرخ بیکاری داشته باشد. بنابراین پرسش اساسی این است که چرا رشد صنعتی در ایران نتوانسته است تأثیر معنادار و قابل توجهی بر نرخ بیکاری داشته باشد؟ البته لازم به ذکر است که نرخ بیکاری کل بین سال‌های ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۳ و نیز در سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۳۸۷

۱. مرکز آمار ایران، نتایج آمارگیری از کارگاه‌های صنعتی ۱۰ نفر کارکن و بیشتر، سال‌های ۱۳۸۳ و ۱۳۹۲.

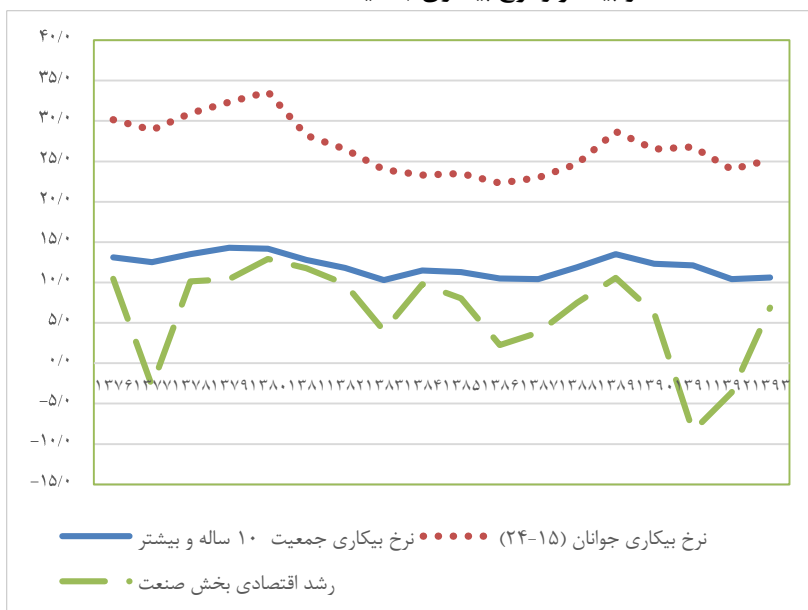

کاهش یافته است، با این حال، آنچه که باید توجه شود این است که کاهش نرخ بیکاری حاصل افزایش اشتغال در همه بخش‌های اقتصادی اعم از خدمات، کشاورزی و صنایع و معادن و نیز خروج بخشی از نیروی کار از بازار کار به دلایلی مانند بازنشستگی و حتی مهاجرت می‌باشد. علیرغم این، آمار اشتغال در کارگاه‌های صنعتی نشان می‌دهد که در مجموع ایجاد شغل در کارگاه‌های صنعتی در کل این دوره تنها ۲۰۲ هزار نفر بوده است که به هیچ وجه با نیازهای بازار کار کشور تناسب ندارد.

یکی از ویژگی‌های بازار کار در کشور که باید به صورت جدی مورد توجه قرار گیرد، بالا بودن نرخ بیکاری فارغ‌التحصیلان دانشگاهی است که افزایش ظرفیت اشتغال در بخش صنعت می‌تواند تأثیر قابل توجهی در جذب این بخش از نیروی کار داشته باشد. براساس آمار مرکز آمار ایران مبتنی بر سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن، در سال ۱۳۷۵ نرخ بیکاری دارندگان مدرک دانشگاهی تنها ۳/۹ درصد بوده است. در سال ۱۳۸۵ این رقم به بیش از ۲۱ درصد و در سال ۱۳۹۰ به بیش از ۲۰ درصد رسیده است. افزایش پوشش تحصیلات دانشگاهی در کنار جوان بودن بخش بزرگی از جمعیت در این روند تأثیرگذار بوده است. این موضوع نشان می‌دهد که چالشی که پیش روی اقتصاد ایران قرار دارد، نیاز مبرم به ایجاد مشاغلی است که بتوانند افراد تحصیلکرده را جذب کنند و بخش صنعت در این زمینه توانایی بالقوه بالایی دارد. با این حال، همان‌طور که بیان شد، عملکرد اشتغالی این بخش به هیچ وجه متناسب با نیاز اقتصاد ایران نبوده است.

نمودار ۱. روند رشد ارزش افزوده بخش صنعت و معدن، نرخ بیکاری جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر و نرخ بیکاری جمعیت ۱۵ تا ۲۴ ساله^۱

مأخذ: محاسبات تحقیق.

۳. چرا رشد بخش صنعت و معدن در ایران بر بیکاری اثرگذار نبوده است

همان‌طور که بیان شد، رشد اقتصادی در بخش صنعت و معدن تأثیر قابل توجهی بر نرخ بیکاری نداشته است. بررسی دلایل این موضوع خود نیازمند یک بررسی نظام‌مند و علمی است، با این حال و در چارچوب این گزارش می‌توان دلایل زیر را برای این موضوع برشمرد:

۱. نرخ‌های بیکاری از طریق مرکز آمار ایران و نرخ رشد ارزش افزوده بخش صنعت و معدن از بانک مرکزی تهیه شده است.

- کاهش متوسط نرخ رشد صنعتی،
- عدم پایداری و نوسانی بودن رشد صنعتی،
- ساختار بخش صنعت.

۱-۳. کاهش متوسط نرخ رشد صنعتی

در این بخش نشان داده شده است که متوسط رشد اقتصادی در بخش صنعت نیز کاهش یافته است. به بیان دیگر، علاوه بر اینکه رشد اقتصادی در بخش صنعت به نسبت اشتغالزایی کمتری داشته است، متوسط رشد اقتصادی نیز کاهش یافته است که این دو موضوع در کنار هم سبب تشدید مشکل بیکاری و عدم اشتغالزایی در بخش صنعت شده است.

بررسی آمارهای بانک مرکزی نشان می‌دهد که متوسط نرخ رشد ارزش افزوده بخش صنعت و معدن به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۸۳ در طول برنامه‌های توسعه و پس از برنامه سوم، روندی کاهشی داشته است (جداول ۱ و ۲). همچنین نمودار ۲ نیز نشان می‌دهد که روند رشد اقتصادی در بخش صنعت علیرغم اینکه بسیار نوسانی بوده است (موضوعی که در بخش بعدی بررسی خواهد شد)، اما در مجموع روندی نزولی داشته است، به طوری که طی ۵ سال اخیر رشد اقتصادی در بخش صنعت کاهش یافته است. برنامه سوم از نظر رشد بخش صنعت و معدن عملکردی موفق داشته است، به طوری که متوسط رشد اقتصادی در بخش صنعت در این برنامه ۹/۸ درصد بوده است. در سال‌های برنامه چهارم متوسط رشد صنعتی به ۶/۳ درصد در سال کاهش یافت. در سال‌های ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۳ با توجه به شوک‌های ناشی از تحریم‌های اقتصادی و نیز عدم ایفای تعهدات دولت

در زمینه سهم صنعت از منابع ناشی از اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها متوسط رشد اقتصادی بخش صنعت و معدن به $3/2$ درصد کاهش یافته است. به طور طبیعی انتظار بر این است که با کاهش متوسط رشد اقتصادی در بخش صنعت و معدن، میزان اشتغال ایجاد شده در این بخش نیز کاهش یابد.

جدول ۱. روند رشد ارزش افزوده بخش صنعت و معدن در طول سه برنامه توسعه^۱

(درصد)

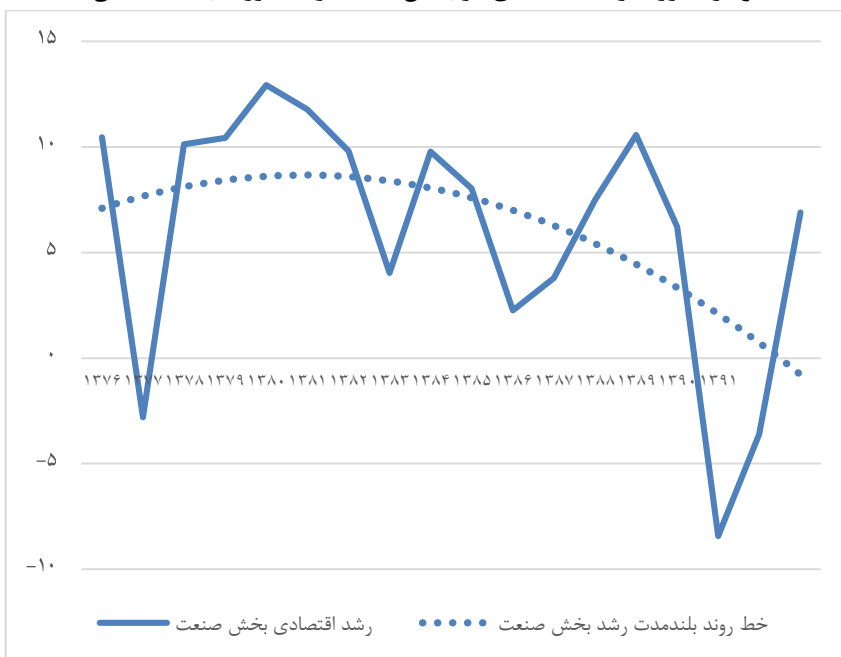
شرح	برنامه سوم (۱۳۸۳-۱۳۷۹)	برنامه چهارم (۱۳۸۸-۱۳۸۴)	۱۳۸۹-۹۳
نرخ رشد ارزش افزوده بخش صنعت و معدن	۹/۸	۶/۳	۳/۲

مأخذ: محاسبات تحقیق.

۱. محاسبات براساس آمارهای بانک مرکزی است. لازم به ذکر است که سال ۱۳۸۹ سال بدون برنامه بود و از سوی دیگر برنامه پنجم نیز در سال ۱۳۹۴ به پایان می‌رسد که هنوز آمارهای رسمی درباره عملکرد رشد اقتصادی در این سال منتشر نشده است. لذا دوره زمانی ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۳ به منظور مقایسه با برنامه‌های سوم و چهارم در نظر گرفته شده است.

نمودار ۲. روند رشد اقتصادی در بخش صنعت و خط روند بلندمدت آن^۱

مأخذ: همان.

۱. محاسبات براساس آمارهای بانک مرکزی صورت گرفته است. نمودار نقطه چین نشانگر منحنی روند رشد بلندمدت رشد اقتصادی در بخش صنعت است که با استفاده از داده‌های رشد اقتصادی بخش صنعت و با کمک روش‌های اقتصادسنجی برآورد شده است.

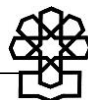
جدول ۲. عملکرد رشد اقتصادی در بخش صنعت و معدن^۱

(درصد)

سال	رشد اقتصادی در بخش صنعت و معدن
۱۳۷۶	۱۰/۵
۱۳۷۷	-۲/۸
۱۳۷۸	۱۰/۱
۱۳۷۹	۱۰/۴
۱۳۸۰	۱۲/۹
۱۳۸۱	۱۱/۸
۱۳۸۲	۹/۸
۱۳۸۳	۴/۰
۱۳۸۴	۹/۸
۱۳۸۵	۸/۰
۱۳۸۶	۲/۳
۱۳۸۷	۳/۸
۱۳۸۸	۷/۵
۱۳۸۹	۱۰/۶
۱۳۹۰	۶/۲
۱۳۹۱	-۸/۴
۱۳۹۲	-۳/۶
۱۳۹۳	۶/۹

مأخذ: همان.

بررسی مرکز آمار در زمینه کارگاه‌های صنعتی نیز نشان می‌دهد که تعداد کارگاه‌های صنعتی در بین سال‌های ۱۳۸۳ تا ۱۳۹۲ کاهش یافته است، به طوری که تعداد کارگاه‌های

صنعتی ۱۰ نفر کارکن و بیشتر از ۱۶۲۸۳ کارگاه در سال ۱۳۸۳ به ۱۴۶۹۷ کارگاه کاهش یافته است. کاهش کارگاه‌های فعال صنعتی نشان می‌دهد که بخش صنعت در این سال‌ها با مشکلات زیادی مواجه بوده که در نهایت اشتغالزایی آن را با مشکل مواجه کرده است.

۳-۲. عدم پایداری و نوسانی بودن رشد صنعتی

در ادبیات اقتصادی، رشدی می‌تواند اشتغالزا باشد که پایدار و مستمر باشد. در این صورت است که بنگاه‌ها می‌توانند براساس چشم‌انداز باثبات رشد اقتصادی برنامه‌ریزی کرده و نیروی کار بیشتری استخدام کنند. در صورتی که اقتصاد رشدی نوسانی را تجربه کند که فاقد ثبات لازم باشد، حتی اگر در برخی سال‌ها نرخ‌های رشد اقتصادی بالایی نیز تجربه شود (نمودار ۲)، بنگاه‌ها به جای افزایش تعداد شاغلان برای افزایش تولید، ساعات کار کارگران را افزایش می‌دهند یا حتی از شاغلان با قراردادهای موقتی استفاده می‌کنند (امری که در حال حاضر نیز در بازار کار شایع است).

بررسی ضریب تغییرات رشد اقتصادی در بخش صنعت که معیاری از بی‌ثباتی در رشد اقتصادی است نشان می‌دهد در طول زمان تغییرات و نوسانات رشد اقتصادی در بخش صنعت افزایش یافته است. به بیان دیگر، علاوه بر اینکه بعد از برنامه سوم توسعه شاهد کاهش متوسط رشد صنعتی بوده‌ایم، نوسان رشد صنعتی نیز افزایش یافته است که این موضوع خود مانعی برای اشتغالزایی در این بخش محسوب می‌شود.

جدول ۳. مقایسه ضریب تغییرات رشد اقتصادی در بخش صنعت و معدن در برنامه‌های توسعه^۱

(درصد)

شرح	برنامه سوم (۱۳۷۹-۱۳۸۳)	برنامه چهارم (۱۳۸۴- ۱۳۸۸)	۱۳۸۹-۱۳۹۳
نرخ رشد ارزش افزوده بخش صنعت و معدن	۹/۸	۶/۳	۲/۳
انحراف معیار رشد بخش صنعت و معدن	۳/۴	۳/۱	۸
ضریب تغییرات رشد صنعتی	۳۵	۵۰	۳۴۲

مأخذ: همان.

۳-۳. ساختار بخش صنعت

یکی از عواملی که می‌توان برای عدم اشتغالزایی کافی در بخش صنعت بدان اشاره کرد، ساختار بخش صنعت و معدن در ایران است. بخش صنعت و معدن در طی زمان با تحولات ساختاری ویژه‌ای روبرو بوده است. این تحولات در چند بُعد قابل بررسی است. اولین موضوع تعطیلی بسیاری از کارگاه‌های صنعتی است که در بخش‌های قبلی مصادیق آن ذکر شد. با این حال به نظر می‌رسد که این کاهش بیشتر مشمول واحدهای صنعتی کوچک و در رده بعدی واحدهای متوسط بوده است. نتیجه این روند این بوده است که نسبت اشتغال به ازای هر کارگاه صنعتی روندی افزایشی داشته است. به بیان دیگر، واحدهای صنعتی بزرگ‌تر که در شرایط فعلی باقی مانده‌اند بخشی از نیروی کار را جذب کرده‌اند و

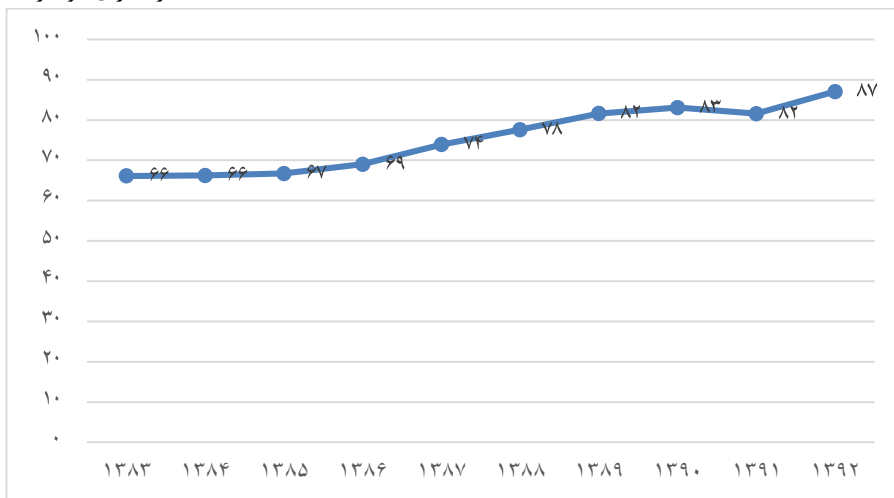
۱. برای محاسبه ضریب تغییرات رشد اقتصادی در جدول ۲ انحراف معیار رشد صنعتی بر متوسط آن در هر دوره تقسیم شده و حاصل آن به صورت درصد در سطر آخر جدول بیان شده است.

لذا در هر واحد صنعتی فعال به‌طور متوسط تعداد بیشتری از افراد شاغل شده‌اند (نمودار ۳). البته این احتمال نیز وجود دارد که واحدهای جدید ایجاد شده باشند و نیروی کار جدید استخدام کرده باشند، اما از آنجا که آمار مشخص و جزئی‌تری در این باره منتشر نشده است، باید در این تحلیل کمی احتیاط کرد.^۱

نمودار ۳. تعداد شاغلان به ازای هر کارگاه صنعتی ده نفر کارکن و بیشتر^۲

(نفر به ازای هر کارگاه)

مأخذ: همان.

۱. به‌طور مشخص آمارهای جزئی‌تری درباره متوسط سن بنگاه‌های صنعتی و نیز اینکه چه تعداد از بنگاه‌های تعطیل شده در دسته‌بندی مربوط به بنگاه‌های کوچک قرار می‌گیرند و چه تعداد در دسته بنگاه‌های بزرگ‌تر منتشر نمی‌شود. این درحالی است که در کشورهای صنعتی آمارهای مشابهی در دسترس است.
۲. محاسبات براساس آمار کارگاه‌های صنعتی ده نفر کارکن و بیشتر که هر ساله توسط مرکز آمار ایران منتشر می‌شود.

از یکسو تعداد کارگاه‌های صنعتی کاهش یافته است و ازسوی دیگر تعداد کارکنان بنگاه‌های صنعتی با ظرفیت ده نفر کارکن و بیشتر، از ۶۶ نفر به ازای هر کارگاه در سال ۱۳۸۳ به ۸۷ نفر به‌ازای هر کارگاه در سال ۱۳۹۲ افزایش یافته است که نشان می‌دهد متوسط تعداد شاغلان طی این سال‌ها به‌طور متوسط بیش از ۳۱ درصد افزایش یافته است. این درحالی است که در همین مدت کمتر از ۱۹ درصد به تعداد شاغلان کارگاه‌های صنعتی اضافه شده است. به بیان دیگر احتمالاً بخشی از نیروی کاری که توسط بنگاه‌های موجود جذب شده‌اند، متعلق به واحدهای صنعتی بوده که تعطیل شده‌اند.

در شرایط فعلی، بنگاه‌های بزرگ صنعتی ظرفیت اشتغالزایی محدودی دارند، لذا ضروری است برای جذب مؤثر نیروی کار متقاضی اشتغال در آینده توجه بیشتری به بنگاه‌های کوچک و متوسط مبدول شود. یکی از مزیت‌های بنگاه‌های کوچک و متوسط این است که میزان منابع مالی لازم برای ایجاد هر شغل در آنها کمتر از بنگاه‌های بزرگ است. ازاین‌رو راهبرد رشد صنعتی سازگار با اهداف اشتغال‌نیازمند توجه جدی به بنگاه‌های کوچک و متوسط است.

نکته دیگری که در زمینه ساختار صنعت باید مورد توجه قرار گیرد، تمرکز فعالیت‌های صنعتی بر صنایعی است که اشتغالزایی آنها به‌طور نسبی کمتر بوده است. بالاترین سهم فعالیت‌های صنعتی در ایران طی دوره زمانی ۱۳۸۳-۱۳۹۲ به‌طور متوسط متعلق به صنایع تولید مواد و محصولات شیمیایی، تولید فلزات اساسی و تولید وسایل نقلیه موتوری بوده است. در مقابل صنایعی مانند نساجی و پوشاک که توان اشتغالزایی بالایی به ازای هر واحد سرمایه‌گذاری دارند سهم کمتری در بخش صنعت دارند. این موضوع سبب شده است تا بخش صنعت در ایران به‌طور نسبی اشتغالزایی بالایی نداشته

باشد، چرا که عمده فعالیت‌ها در آن به صنایع بزرگی تمرکز یافته است که سرمایه‌بری بالایی دارند.

توان پایین خلق شغل در صنایع ایران در گزارش اخیر صندوق بین‌المللی پول نیز مورد توجه قرار گرفته است. بر این اساس، متوسط کسش اشتغال در کل اقتصاد ایران بین سال‌های ۱۹۹۰ تا ۲۰۱۱ میلادی ۰/۳ بوده است^۱ که به این معناست با افزایش هر یک درصد به رشد اقتصادی تنها ۰/۳ درصد به میزان شاغلان اضافه می‌شود که در مقایسه با اقتصادهای نوظهور و کشورهای نزدیک به اقتصاد ایران پایین است (جدول ۴).

جدول ۴. کسش اشتغال رشد اقتصادی در برخی کشورهای منتخب

کشور	ایرلند	ایسلند	آلمان	فرانسه	فنلاند	کانادا	بلژیک	استرالیا
کسش اشتغال رشد اقتصادی	۰/۴	۰/۳۷	۰/۰۵	۰/۵۷	۰/۳۸	۰/۴۴	۰/۵۷	۰/۵۶
کشور	روسیه	آمریکا	بریتانیا	سوئد	اسپانیا	نیوزلند	هلند	ایتالیا
کسش اشتغال رشد اقتصادی	۰/۴	۰/۲	۰/۳۷	۰/۵۲	۰/۷۲	۰/۶	۰/۷	۰/۷۴
کشور	برزیل	مکزیک	هند	تایلند	فیلیپین	کره جنوبی	هنگ کنگ	چین
کسش اشتغال رشد اقتصادی	۰/۶۸	۰/۶۷	۰/۳۶	۰/۳۸	۰/۶۹	۰/۱۷	۰/۶۸	۰/۱۴

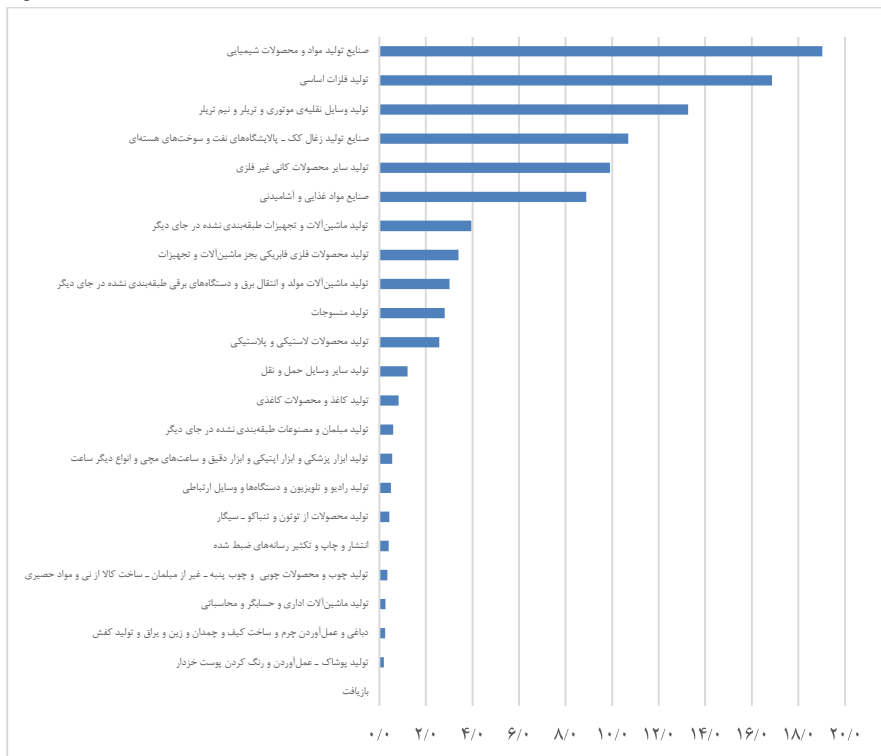
Source: International Labor Organization (2007).

۱. International Monetary Fund, (2015), "Islamic Republic of Iran 2015 Article IV Consultation", IMF Country Report No. 15/349, P.20.

نمودار ۴. سهم فعالیت‌های مختلف از کل ارزش افزوده کارگاه‌های صنعتی ده نفر کارکن و بیشتر (متوسط ۱۳۸۳ تا ۱۳۹۲)

(درصد)

مأخذ: محاسبات تحقیق براساس آمار مرکز آمار ایران.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

به‌طور معمول انتظار بر این است که افزایش رشد اقتصادی بتواند از طریق افزایش تقاضا برای نیروی کار و افزایش استخدام، نرخ بیکاری را کاهش دهد. با این حال شواهد نشان می‌دهند که علیرغم تحقق رشد صنعتی در دهه‌های گذشته، این رشد نتوانسته نرخ بیکاری را کاهش دهد. در یک دوره ده ساله در مجموع تنها حدود ۱۹ درصد به شاغلان صنعتی اضافه شده که معادل رشد متوسط سالیانه اشتغال ۱/۹ درصد است. این میزان اشتغال جدید به میزانی نبوده است که تأثیر معناداری بر نرخ بیکاری داشته باشد. به‌نظر می‌رسد که کاهش متوسط نرخ رشد صنعتی طی یک دهه گذشته، عدم پایداری و نوسانی بودن رشد صنعتی و تمرکز بیشتر بخش صنعت به صنایع سرمایه‌بر از عمده‌ترین دلایلی است که می‌توان برای اشتغالی ناکافی در بخش صنعت برشمرد. بررسی‌ها نشان می‌دهد که به‌دلیل بروز مشکلات مختلف و تعطیلی واحدهای صنعتی، تعداد کارگاه‌های صنعتی در یک دهه گذشته کاهش یافته که در نتیجه آن توان اشتغالی بخش صنعت با مشکل مواجه شده است. همچنین در طول زمان تغییرات و نوسانات رشد اقتصادی در بخش صنعت افزایش یافته است به‌طوری‌که علاوه بر کاهش متوسط نرخ رشد صنعتی بعد از برنامه سوم توسعه، نوسان رشد صنعتی نیز افزایش یافته است که این موضوع خود مانعی برای اشتغالی در این بخش محسوب می‌شود. از سوی دیگر، یافته‌های این مطالعه نشان می‌دهند که تمرکز بخش صنعت در ایران بیشتر بر صنایع سرمایه‌بر است که علیرغم ارزش افزوده زیادی که ایجاد می‌کنند، در مقایسه با صنایع کاربر از اشتغالی پایینی برخوردارند.

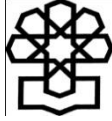
با توجه به موارد ذکر شده، به نظر می‌رسد راهبرد رشد صنعتی متناسب با اهداف اشتغالزایی باید بر محورهای زیر متمرکز باشد:

- رفع موانع تولید در بخش صنعت و افزایش نرخ رشد بخش صنعت،
- توجه جدی به بنگاه‌های کوچک و متوسط که نقش مهمی در ایجاد اشتغال دارند،
- ایجاد ثبات اقتصادی و پیروی از یک راهبرد رشد صنعتی پایدار،
- تکمیل حلقه‌های مفقوده بخش صنعت و تقویت پیوندها بین فعالیت‌های صنعتی بزرگ و سرمایه‌بر و سایر صنایع به منظور سرریز کردن آثار رشد در صنایع بزرگ به صنایع کوچک و اشتغالزا،
- رفع موانع تولید و احیای صنایع اشتغالزا و کاربر مانند صنایع نساجی.

منابع و مأخذ

۱. منکیو، گریگوری. کلیات علم اقتصاد، ترجمه حمیدرضا، ارباب، نشر نی، ۱۳۹۱.
۲. مرکز آمار ایران، نتایج آمارگیری از کارگاه‌های صنعتی ۱۰ نفرکارکن و بیشتر، سال‌های ۱۳۸۳ و ۱۳۹۲.

3. International Monetary Fund, (2015), "Islamic Republic of Iran 2015 Article IV Consultation", IMF Country Report No. 15/349.

شماره مسلسل: ۱۴۷۹۶

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: رشد صنعتی و چالش اشتغال در اقتصاد ایران

نام دفتر: مطالعات انرژی، صنعت و معدن (گروه صنعت)

تهیه و تدوین: علی‌اصغر اژدری

ناظران علمی: محمدرضا محمدخانی، هوشنگ محمدی

متقاضی: معاونت پژوهش‌های زیربنایی و امور تولیدی

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: —

واژه‌های کلیدی:

۱. صنعت و معدن

۲. اشتغال

تاریخ انتشار: ۱۳۹۵/۲/۷